

صورت‌بندی مطالعات همگرایی اجتماعی طی سه دهه گذشته

*** اکبر اشرفی

** اباذر اشتری مهرجردی

* پرویز سالاری سردری

* دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی گرایش سیاسی دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران parviz.salari.s@gmail.com

** استادیار گروه علم و فناوری، پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی، تهران، ایران ashtari@iscs.ac.ir

*** استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران akb.ashrafi@iauctb.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۷

چکیده

همگرایی اجتماعی به موقعیت یک فرد در توپوگرافی اجتماعی و توانایی‌ها و فرصت‌های فرد برای به کارگیری آن قابلیت‌ها مرتبط است. همچنین، در نظر گرفتن موقعیت یا موقعیتی که فرد در توپوگرافی اجتماعی به خود نسبت می‌دهد و اینکه چگونه خود را در بافت اجتماعی درک می‌کند، بسیار مهم است. متغیر همگرایی اجتماعی شامل احساس تعلق و حمایت اجتماعی درک شده است. هدف این مقاله شناخت همگرایی اجتماعی و عوامل موثر بر آن است که با وجود حجم کثیری از مقاله‌ها، کتب و نوشته‌ها درباره سیاستگذاری و مدیریت قومی در ایران، تاکنون تحلیل کلی بر این پژوهش‌ها صورت نگرفته است. بر همین اساس روش مقاله، فراتحلیل-کمی است. هدف این روش، انسجام‌بخشی، مرور نظام‌مند و یکدست‌سازی مطالعات صورت گرفته در یک حوزه معین پژوهشی است. جامعه آماری آن ۴۶ پژوهش که ۳۷ نمونه سند پژوهشی باهدف ترکیب و شناسایی میزان تأثیر آن انتخاب شدند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در قالب شاخص همگرایی اجتماعی و ۹ بعد نشان داد، متغیرهای دارای تأثیر معنی‌دار شامل دینداری و انسجام ملی، -مناسبات قومی و امنیت ملی، -عوامل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و تاریخی، -سرمایه اجتماعی، -واگرایی قومی و مذهبی، -وضعیت گردشگری، -هویت جمعی، وحدت ملی و متغیرهای فاقد تأثیر معنی‌دار شامل وضعیت طرد اجتماعی زنان و موانع همگرایی، -مباحث نظری همگرایی بوده است.

واژه‌های کلیدی: همگرایی اجتماعی، فراتحلیل، سرمایه اجتماعی، واگرایی قومی و مذهبی، همگرایی قومی و مذهبی.

نوع مقاله: علمی

۱- بیان مساله

همگرایی اجتماعی به موقعیت یک فرد در توپوگرافی اجتماعی و توانایی‌ها و فرصت‌های فرد برای به کارگیری آن قابلیت‌ها مرتبط است. همچنین، در نظر گرفتن موقعیت یا موقعیتی که فرد در توپوگرافی اجتماعی به خود نسبت می‌دهد و اینکه چگونه خود را در بافت اجتماعی درک می‌کند، بسیار مهم است. متغیر همگرایی اجتماعی شامل احساس تعلق و حمایت اجتماعی درک شده است. اگرچه اینها مفاهیم متمایز هستند، اما جنبه‌های مشابهی از یکپارچگی اجتماعی را در بر می‌گیرند. احساس تعلق به عنوان میزانی تعریف می‌شود که افراد احساس می‌کنند با ارزش، پذیرفته شده و در یک

سیستم یا محیط اجتماعی قرار می‌گیرند. پذیرفته شدن منجر به احساس شادی، رضایت و آرامش و طرد شدن یا نادیده گرفته شدن منجر به احساس اضطراب، افسردگی، اندوه، حسادت و تنهایی می‌شود. گمان می‌رود که طرد اجتماعی و فقدان تعلق شایع‌ترین و مهم‌ترین علت اضطراب باشد. فقدان تعلق همچنین با سطوح بالاتر بیماری روانی و جسمی و آسیب پذیری بیشتر در برابر مشکلات رفتاری مانند جرم و جنایت و خودکشی مرتبط است (کوپر و همکاران^۱، ۲۰۲۲). حمایت اجتماعی ادراک شده درجه‌ای است که فرد احساس می‌کند نیاز او به

1. Cooper, K., Bertola, M., Aranyush, J., Pheasant-Dumont, J., & Richards, V

حمایت برآورده شده است (استک کاتلر و همکاران^۱، ۲۰۱۵). توجه به این نکته حائز اهمیت است که درک حمایت شدن برای بهزیستی بسیار مهمتر از درجه واقعی حمایت است. حمایت اجتماعی ادراک شده بالاتر با سطوح بالاتر شادی، عزت نفس، و خودکارآمدی و همچنین سطوح پایین‌تر استرس، افسردگی و اضطراب مرتبط است (ژیانگ و همکاران^۲، ۲۰۲۰). همگرایی از یک سو به معنای داخل شدن افراد در یک محیط اجتماعی فرهنگی است و از سویی دیگر به معنای جذب ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی فرهنگی در چارچوب شخصیت و زندگی با آنان را می‌رساند. در نهایت ادغام یا یکپارچگی می‌تواند یکسان شدن فرد و محیط، جذب شخص توسط محیط و یا جذب درونی محیط توسط فرد و تعهد وی را در برابر محیط به عنوان عضوی همبسته و مسئول برساند [۷].

یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر وفاق و انسجام اجتماعی، داشتن احساس تعلق و تعهد بالا به ارزش‌ها و میراث فرهنگی یک جامعه است؛ از این رو همه دولت‌ها در پی شناساندن تاریخ و فرهنگ خود به مردمان سرزمین خود هستند تا از این طریق یکپارچگی در سطح ملی دست یابند [۲۳]. هویت قومی نیز همچون هویت ملی، بخشی از هویت کلی فرد را تشکیل می‌دهد. ایران کشوری با تنوع فرهنگی و قومی بسیار است. مطالعات انجام شده در سطح ملی درباره اقوام نشان می‌دهد که برخی از اقوام احساس نابرابری قومی قوی تری نسبت به دیگران دارند. و این احساس ممکن است به حالتی از بی‌زاری نسبت به قومیت‌های دیگر بینجامد. هویت قومی به طور کلی یک قضیه اجتماعی است که هم با اهمیت بودن آن و احساس برتری آن تأثیرات منفی برای انسجام ملی و در نهایت گرایش به خودمختاری و تحجر هویت و نگرش بسته و محدود به تغییرات دارد و هم کم اهمیت بودن هویت قومی پیامدهایی دارد؛ از جمله احساس طرد در مقایسه با سایر اقوام و در نهایت احساس بیگانگی و نابودی سرمایه فرهنگی است [۶]. بنابراین انسجام مقوله‌ای است اجتناب ناپذیر، سیال، نسبی و خودجوش که با همفکری، همیاری و هماهنگی داوطلبانه افراد جامعه در مناسبات گوناگون

فرهنگی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی پیش روی افراد قرار می‌گیرد. انسجام موقعیتی است که در آن افراد جامعه با تعهدات مشترک اجتماعی و فرهنگی به یکدیگر پیوند می‌خورند. انسجام اجتماعی در حوزه تعاملی معین، شکل و معنا پیدا می‌کند. گوناگونی و تنوع جامعه ایرانی، به انحای مختلف، بر امکان و استعداد برقراری انسجام اجتماعی تأثیر گذاشته است. امروزه از مفهوم انسجام ملی و اجتماعی به عنوان اهرمی توفیق آفرین و اساس هویت و اعتبار جامعه، اقبال فراوانی شده است [۲۳]. شکاف‌های قومی، مذهبی و زبانی به دلیل ماهیت هویتی شان، از آنجا که منشأ خواسته‌هایی است که تحقق آنها از طریق گفتگو بسیار مشکل و در مواردی غیر ممکن است، می‌توانند منشأ به خشونت کشیده شدن قلمرو سیاست و ناپایداری نظام سیاسی باشند. بررسی وضعیت جوامع ناهمگن نشان می‌دهد که شکاف‌های قومی، مذهبی و زبانی یکی از مهمترین منابع کشمکش و منازعه سیاسی در آنها بوده است. تنها جوامعی که روند ملت‌سازی را به شیوه موفقیت آمیزی تجربه کرده اند، توانسته اند شکاف‌های قومی، مذهبی و زبانی را کم اثر نمایند. در این جوامع خشونت‌های سیاسی به تدریج جای خود را به مشارکتها و پیکارهای سیاسی نهادینه شده و غیر خشن داده اند. با تثبیت شکاف‌های اجتماعی، به تدریج از فعالیت مخرب آنها کاسته شده و مشارکت سیاسی شکل نوبنی به خود گرفته است [۱۹].

در باب اهمیت این مقاله می‌توان گفت چالش‌های فرهنگی-مذهبی و قانونی‌آنهايي که از احساس طرد می‌کنند می‌تواند موانع و محرومیت‌هایی را برای افراد افزایش دهد. در این میان چنانچه افراد از گردونه اجتماعی (همگرایی) باز بمانند، متعاقباً دچار گونه‌ای از طرد شده که در ادامه، عامل بی‌مشارکتی، کم‌مشارکتی و یا حرکات اعتراضی می‌گردد. این شرایط از یک سوی برهم زننده ثبات و نظم جامعه است و از سوی دیگر تحرک و خلاقیت و نوآفرینی‌های مهم در حیات سیاسی را به همراه دارد.

بخشی از موقعیت احساس طرد اجتماعی را می‌توان نشأت گرفته از وجود آسیب‌های محیطی و جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و امنیتی مرز توأم با حمایت و تحریک بیگانگان منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای دانست. از سویی دیگر، عوامل تأثیرگذار دیگری همچون فقر اقتصادی و فرهنگی،

1. Stack-Cutler, H. L., Parrila, R. K., & Torppa, M
2. Xiang, G., Teng, Z., Li, Q., Chen, H., & Guo, C

سوزها) در فضای اجتماعی به یکدیگر پیوند می‌خورند و به روابط میان کنشگران اشاره دارد، یعنی اینکه کنش‌گران (کارگزاران) چگونه قوانین اجتماعی را می‌پذیرند. ادغام یک سیستم اجتماعی به معنای تعامل متقابل بخش‌های یک ساختار اجتماعی معین است. صرف نظر از معنای مستقیم ادغام به عنوان یک کلمه، فرض نمی‌شود که روابط یا تعاملات هماهنگ باشند. ادغام مفاهیم تعارض و همچنین نظم را در بر می‌گیرد، بنابراین همین مفهوم را می‌توان برای اشکال ثبات روابط اجتماعی و جبران تعادل بین واحدها و گروه‌های اجتماعی مختلف به کار برد. در گسترده‌ترین مفهوم، واژه ادغام برای تعریف تحولاتی استفاده می‌شود که ارتباط عناصر مختلف مرتبط را با کل اجتماعی، سیستم، جامعه یا واحدهای دیگر تعیین می‌کنند. مفهوم ادغام یک مفهوم اساسی در نظریه‌های کارکردگرایی است و شیوه‌ای از روابط واحدهای یک سیستم را تعریف می‌کند که به موجب آن از یک سو برای جلوگیری از اختلال در سیستم عمل می‌کنند و از سوی دیگر آنها برای ارتقای عملکرد آن به عنوان یک واحد همکاری می‌کنند. مفهوم یکپارچگی در سایر دیدگاه‌های نظری که از مفاهیم دیگری نیز استفاده می‌کنند، مهم است. اجماع، همبستگی، مکاتبات و غیره. هنگام بحث در مورد فرآیندهای قومی، مفهوم ادغام نه تنها ارتباط تنگاتنگی با فرآیندهای اجتماعی شدن، فرهنگ‌پذیری و همسان‌سازی دارد، بلکه بخشی جدایی‌ناپذیر از سیر و نتیجه این فرآیندها است (روستاس، ۲۰۱۹).

هنگام توسعه نظریه‌های یکپارچگی برای جوامع چندفرهنگی معاصر، لازم است از تفاسیر «عینی» تقلیل‌گرایانه فراتر رفت، یعنی اگر قبلاً تمرکز بر یکپارچگی اقتصادی، سیاسی یا مسکونی بود، در حال حاضر موضوعات تفاوت فرهنگی و روابط متقابل بین افراد و گروه‌های مختلف در نظر گرفته می‌شود. علاوه بر این، هویت‌ها، نگرش‌ها، رفتار و مشارکت در جامعه، حوزه گروه‌های قومی نه تنها تحت تأثیر اموری است که در محدوده گروه‌های قومی یا در ارتباط با گروه‌های دیگر

عدم توسعه یافتگی، احساس تبعیض و وجود تفکرات غلط ضدشیعی و وهابی در میان برخی از جمعیت اهل سنت برخی استانها و... مزید بر آن شده است.

مدیریت سیاسی در ایران، چه قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و چه بعد از آن همواره به منظور تنظیم و کنترل روابط گروه‌های قومی، به تدوین سیاست‌های قومی اقدام کرده است. سیاست‌های مزبور به رغم اشتراک در هدف غایی خود که همان انسجام بخشی و ایجاد حس همبستگی در اقوام گوناگون بوده، در برخی از اجزاء، عناصر و شیوه‌های اجرا نقاط قوت و ضعف‌هایی وجود دارد. بنابراین بررسی وضعیت انسجام اجتماعی می‌تواند به حل مسائل اجتماعی، بر ساخت توافق عمومی، هموارکردن مسیر توسعه و توسعه اجتماعی منجر شود. از اینرو، شناخت همگرایی اجتماعی و عوامل موثر بر آن نیازمند واکاوی جدی است. با وجود حجم کثیری از مقاله‌ها، کتب و نوشته‌ها درباره سیاست‌گذاری و مدیریت قومی در ایران، تاکنون تحلیل کلی بر این پژوهش‌ها صورت نگرفته است. در این مقاله سعی بر آن دارد که با ارائه شواهد کمی و تلفیق یافته‌های پژوهشی چشم‌انداز کلی این حوزه بر ساخت شود.

۲- چارچوب تئوریک

تغییرات مداوم در جوامع معاصر اعضای خود را به چالش می‌کشد تا آماده سازگاری باشند. کنشگران اجتماعی در جست‌وجوی دائمی استراتژی‌های جدید همگرایی هستند و اغلب تمام مهارت‌های خود را متمرکز کنند تا از فرصت‌های موجود استفاده کنند. همگرایی اجتماعی، طرد اجتماعی و سرمایه اجتماعی عوامل تعیین‌کننده‌ای را پوشش می‌دهند که موقعیت خاصی را در محیط اجتماعی تعیین می‌کنند. علیرغم اینکه دیدگاه یکپارچگی اجتماعی فاقد مبنای نظری و تجربی جامع است، چارچوبی مفید برای مطالعات پربار فرآیندهای قومی است. مزیت دیدگاه همگرایی از تمرکز آن بر ابعاد مختلف اجتماعی ناشی می‌شود که در تکامل گروه‌های قومی حیاتی هستند (برسنویاوت^۱، ۲۰۰۳).

در سطح نظری، یکپارچگی اجتماعی اصولی را نشان می‌دهد که به موجب آن افراد (کنشگران، عاملان یا

2. Rostas

1. Beresneviiùtë

اتفاق می‌افتد، بلکه تحت تأثیر فرآیندهایی است که در جامعه گسترده است (برسنویاوتنه^۱، ۲۰۰۳).

در همین رابطه یکی از اهداف مهم سیاستگذاری عمومی حفظ همزیستی مسالمت آمیز در جامعه و ایجاد رویه‌هایی از طرق مسالمت آمیز و مشروع در مواجهه با تقاضاها است. به رغم عدم امکان حل و فصل قطعی تفاوتها، بهترین اقدامی که می‌توان انتظار داشت این است که بتوان تفاوتها را به نحو موفقیت آمیزی مدیریت کرده یا آنها را به طرّقی تنظیم کرد که به اندازه کافی برای همه گروه‌ها و طرفداران قابل پذیرش باشد و در نتیجه گرایش به تمایز و قطبی شدن جامعه را پیرامون شکاف‌های غیرقابل سازش کاهش داد (اسمان^۲، ۲۰۰۴). همچنین سیاست قومی و مذهبی را می‌توان به منزله مجموعه‌ای از اهداف، راهبردها، رویکردها و اقدام‌ها دانست که حکومت در قبال اقوام موجود در یک جامعه اتخاذ می‌کند. سیاست قومی مشتمل بر اهداف، سیاست‌ها، مقاصد روشن و واضح در خصوص نحوه اداره، کنترل و هدایت اقوام مختلف در واحد سیاسی است. سیاست قومی فعال و جامع باید موضع خود را نسبت به حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی معین کند. مهمترین واگرایی‌های اجتماعی و فرهنگی در سطح استان، ناشی از دو عامل قومیت‌گرایی و مذهب‌گرایی است.

واگرایی در مورد قومیت‌ها در جهان اسلام، عمدتاً حاصل سه قوم بزرگ عرب، فارس و ترک است. زبان عربی، زبان ترکی و زبان فارسی، همراه با تاریخ و تمدن و فرهنگ مستقل، ساختارهای اجتماعی متفاوت که با تعصبات آمیخته است و با منافع قومی هر یک از سه قوم مذکور در روابط بین قومی گره می‌خورد و در نهایت از منافع استعمار جهانی تأثیر می‌پذیرد، زمینه را برای واگرایی‌های عمیق در جهان اسلام فراهم کرده است. گروهی معتقدند تأثیر هویت‌های مذهبی بر واگرایی‌های جهان اسلام، فراتر از تأثیر هویت‌های قومی است که مهمترین هویت‌های مذهبی در جهان اسلام معاصر هویت مذهبی اهل سنت و هویت مذهبی شیعه است [۲۱].

بررسی‌های انجام شده نشان دهنده این واقعیت است که متغیرهای متعددی از جمله: شرایط و وضعیت علم و

دانش و میزان باسوادی و آگاهی مردم قلمرو سرزمینی؛ شرایط توپولوژیک و نحوه استقرار گروه‌های قومی در عمق یا حاشیه و مرزهای کشور؛ شرایط ژئوپلیتیکی و وضعیت مرزها و میزان آسیب‌پذیری در برابر قدرت‌های خارجی؛ میزان تشابه یا تفاوت گروه‌های قومی مستقر در مرزها یا با ساکنان مرزی کشور همجوار؛ تعداد گروه‌های قومی و میزان جمعیت آنها؛ سیاسی و فعال شدن شکاف‌های قومی؛ پیشینه دولت ملی، سابقه و نحوه شکل‌گیری دولت مدرن مورد توجه قرار می‌گیرد.

جامعه‌شناسان دین که در پی بررسی مناسبات دین و جامعه، شناخت اندیشه‌ها، سازمان‌ها، نهادها، مناسک و شعائر دینی هستند ضمن توجه به تأثیرگذاری دین در نظام اجتماعی و کنش‌های فردی و اجتماعی، به نقش و کارکردهای اجتماعی باورداشت‌ها و عملکردهای دینی می‌پردازند.

راه حل‌های همگرایی، به گونه‌ای که بتواند در مواجهه با چالش‌های واگرایی فائق آید و زمینه را برای گسترش تمدن نوین اسلامی در همه هویت‌های قومی و مذهبی جهان اسلام فراهم کند در سه محور راه حل تقریب، راه حل همگرایی یا برقراری روابط استراتژیک و راه حل تمدنی با تکیه بر عوامل زایش تمدن قابل بررسی است. در تقریب مذاهب، اصل و هدف مشترک، ایجاد مودت و اخوت اسلامی است. راه حل همگرایی برای حل چالش‌های قومی از طریق روابط استراتژیک اقتصادی و سیاسی و فرهنگی با ابتناء بر اشتراکات فرهنگی و منافع متقابل و مشترک صورت می‌گیرد. و در راه حل تمدنی عمدتاً بر ظرفیت‌ها و استعدادهای تمدنی متکی است. در این راه حل آن چه مورد تأکید است اتخاذ تصمیم و عمل از موضع عوامل، ظرفیت‌ها، مؤلفه‌های تمدن ساز و یا پیش‌رانی است که تمدن را بدون اینکه نیازمند امتیاز دادن به قومیت‌ها و مذاهب مدعی و یا به حساب آوردن آنها باشد، توسعه می‌دهد و چالش‌ها و از جمله چالش‌های واگرایی را از سر راه خود برداشته و یا مدیریت می‌کند.

1. Beresneviiūtē
2. Esman

جدول ۱. پیشینه پژوهش

ردیف	نویسنده و سال	عنوان	استان	گروه مورد مطالعه	نمونه	شیوه نمونه گیری	متغیرهای پژوهش	هویت قومی	مکان	رشته نویسندگان	نوع سند
۱	سليماني و همکاران، (۱۴۰۰)	تبیین تاریخی مؤلفه های همگرایی از منظر امام جواد(ع)	* مدینه زمينه تاريخي صدر اسلام	کتاب های تاریخی، حدیثی و رجالی	مرور منابع و مطالعات مرتبط	هدفمند	همگرایی، واگرایی، راهبرد، جریان های فکری	فاقد نگاه قومی، اندیشه بنیادین اسلامی	زمينه تاريخي صدر اسلام	تاريخ	تحليل محتوا
۲	صفایی و همکاران (۱۴۰۰)	بررسی جامعه شناختی نقش عوامل سیاسی و اجتماع (طرحوارهایی قومیتی) موثر بر ایجاد همگرایی قومی	خوزستان	شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال در اهواز	۳۸۴ نفر	تصادفی	پایگاه اجتماعی- اقتصادی، امنیت اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، تنوع قومی، نظارت اجتماعی	بختیاری - فارس	اهواز	جامعه شناسی	کمی
۳	خنجرخانی (۱۴۰۰)	چالش وحدت اجتماعی: تحلیلی بر امکانسنجی آموزش همگرایی در ایام فاصله گذاری اجتماعی		مقاله	۳۵ مقاله	تصادفی	وحدت اجتماعی، آموزش همگرایی، فاصله گذاری اجتماعی	اقوام مختلف	روانشناسی		تحليل محتوا/ فراتحليل
۴	چگینی و همکاران. (۱۴۰۰)	نقش دین اسلام در همگرایی قوم بلوچ و تاثیر بر امنیت اجتماعی استان سیستان و بلوچستان	سیستان و بلوچستان	مسئولان و کارشناسان سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اقتصادی	۵۴ نفر	تمام شمار	دین اسلام، همگرایی و امنیت اجتماعی قوم بلوچ	بلوچ	استان سیستان و بلوچستان	جغرافیا	کمی
۵	جوکار و همکاران. (۱۳۹۹)	بررسی وضعیت واگرایی و همگرایی اقلیت‌های قومی و مذهبی در کشور (مناطق کرد نشین و بلوچ نشین)	گستره جغرافیایی وسیع	قوم کرد و قوم بلوچ	۳۵۰ نفر	تصادفی	واگرایی قوم کرد، واگرایی قوم بلوچ،	کرد و بلوچ	کردستان، کرمانشاه، ایلام، آذربایجان غربی، خراسان شمالی، سیستان و بلوچستان	علوم سیاسی	کمی
۶	رضائیان و همکاران، (۱۳۹۸)	مطالعه جامعه شناختی حوزه های همگرایی و واگرایی هویت ملی و هویت قومی (مطالعه	لرستان- کرمانشاه- ایلام- همدان	قوم لک	۳۹۷	خوشه ای چند مرحله ای	هویت قومی- هویت ملی- همگرایی- واگرایی- رضایت از زندگی-	مردمان لک ساکن ایران	دلفان- کوهدشت- هرسین- کرمانشاه- هلیلان- نهاوند	جامعه شناسی	کمی

				رضایت از دیگری- قوم مداری- علائق قومی- احساس محرومیت					موردی: قوم لک)		
۷	قاصد و همکاران. (۱۳۹۸)	عوامل سیاسی- اجتماعی مؤثر در همگرایی‌های قومی (مطالعه موردی: قومیت‌های شهرستان ارومیه)	آذربایجان شرقی	آذری، کردی، آشوری، ارمنی	۱۵ نفر	هدفمند	همگرایی قومی، امنیت	قومیت‌های شهرستان ارومیه	ارومیه	جامعه‌شناسی	کیفی
۸	برزگر و همکاران. (۱۳۹۸)	نقش سیاست‌های قومی و مذهبی در مشارکت اقوام در امنیت، توسعه همه جانبه و همگرایی با تأکید بر ترکمن‌های شمال و شمال شرق ایران	گلستان و خراسان شمالی	قوم ترکمن	۵۰ مقاله	تصادفی	مشارکت سیاسی و اقتصادی، همگرایی	ترکمن	استان گلستان و خراسان	جغرافیا	کیفی
۹	رحمانی ساعد و همکاران. (۱۳۹۷)	دین اسلام به عنوان مولفه همگرایی قوم بلوچ با حاکمیت و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی استان سیستان و بلوچستان	سیستان و بلوچستان	مستولان و کارشناسان امنیتی و فرهنگی	۱۳۰	تصادفی	دین اسلام- امنیت اجتماعی	بلوچ	استان بلوچستان	امنیت- مدیریت	کمی
۱۰	متقی و همکاران. (۱۳۹۶)	مدلسازی همگرایی قومی براساس نیازسنجی مدیران سیاسی و مطالبات شناسی اقوام (مطالعه موردی: استان کردستان)	استان کردستان	مدیران سیاسی و شهروندان استان کردستان	۵۴ نفر مدیر سیاسی - ۱۸۹ نفر شهروند	خوشه‌ای چند مرحله‌ای	شاخص‌های (شاخص، تقسیمات کشوری، مشارکت سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی)	کرد	کردستان	جغرافیای سیاسی- تاریخ	کمی- کیفی
۱۱	گوهری مقدم و بشیری لحافی (۱۳۹۶)	کاربست نظریات همگرایی در طراحی مدل همگرایی منطقه‌ای در حوزه همسایگی جمهوری اسلامی ایران	عراق، عمان، افغانستان، ارمنستان- روسیه، پاکستان، آذربایجان، ترکیه، ترکمنستان، قزاقستان و	کارشناسان، ن. اساتید دانشگاه	۲۱ نفر	هدفمند	مدل پیشنهادی بر اساس دسته‌بندی تعاملات در سه حوزه مفاهمه، معامله و مقابله	فاقد نگاه قومی	ایران و همسایگان	علوم سیاسی	کیفی

								کویت- عربستان سعودی، بحرین، امارات و قطر				
۱۲	جهانی و همکاران. (۱۳۹۶)	میزان تاثیر مولفه‌های فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی را بر همگرایی مردم استان‌های کردنشین ایران	آذربایجان غربی- کردستان- کرمانشاه- ایلام	آذربایجان غربی	نخبگان و خبرگان	۹۰ نفر	تصادفی	مولفه های اقتصادی اجتماعی فرهنگی- همگرایی	کرد	آذربایجان غربی- کردستان- کرمانشاه- ایلام	جغرافیای سیاسی	کمی
۱۳	باصری و همکاران، (۱۳۹۶)	رابطه بین سرمایه اجتماعی و همگرایی قومیتی در استان آذربایجان غربی	آذربایجان غربی	نخبگان و خبرگان	۱۰۰ نفر	هدفمند	سرمایه اجتماعی- قومیتی	سرمایه اجتماعی- قومیتی	ترک	اورمیه	مدیریت بحران	کمی
۱۴	طلوعی (۱۳۹۵).	رابطه مناسبات قومی و امنیت در استان سیستان و بلوچستان	سیستان و بلوچستان	مقاله	۳۵ مقاله	هدفمند	امنیت، وها بیت، مناسبات قومی	قومیت های ساکن جنوب شرق ایران	قومیت های شرق ایران	جنوب شرق ایران	علوم سیاسی	تحلیل محتوا
۱۵	امینی زاده و بوستانی (۱۳۹۵).	همگرایی و واگرایی هویت های ملی، مذهبی و جهانی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان)	کرمان	دانشجویان ن	۳۸۰ نفر	خوشه ای چند مرحله ای	هویت مذهبی- هویت ملی- هویت جهانی- مصرف فرهنگی	هویت مذهبی- هویت ملی- هویت جهانی- مصرف فرهنگی	کرمان	دانشگاه شهید باهنر کرمان	جامعه شناسی	کمی
۱۶	امین صارمی و همکاران. (۱۳۹۵)	همگرایی قومی- مذهبی مرزنشینان و نقش آن در امنیت پایدار مرز ایران و پاکستان	سیستان و بلوچستان	فرماندهان و سران طوایف، نخبگان و افراد صاحب نفوذ	۶۵ نفر	هدفمند	همگرایی قومی و مذهبی- امنیت- همگرایی فرهنگی- سیاسی- همگرایی ارزشی-	اقلیت ها قومی مرز ایران و پاکستان	اقلیت ها قومی مرز ایران و پاکستان	هنگ مرزی شهرستان سراوان	جامعه شناسی	کمی
۱۷	لطفی و همکاران. (۱۳۹۵)	همگرایی جمعی و خلق و خوی اجتماعی ساکنان حاشیه ی خلیج فارس با تاکید بر گردشگری	بحرین، کویت، عراق، عمان، قطر، عربستان سعودی، امارات	متن	۷ کشور	هدفمند	همگرایی اقتصادی، امنیت پایدار، صنعت گردشگری	قوم غالب: عرب	قوم غالب: عرب	کشورهای حوزه خلیج فارس	جغرافیا - جغرافیای سیاسی	تحلیل محتوا
۸		صورت‌بندی مطالعات همگرایی اجتماعی طی سه دهه گذشته/ ابادر اشتري مهرجردی و همکاران										
۱۸	فیروزآباد	بررسی وضعیت	استان	زنان	۲۰ نفر	هدفمند	طرد	ترکی	روستای	مطالعات	کیفی	

				اجتماعی، طرد اجباری، طرد خودخواسته، زنان روستایی			روستایی	مرکزی	طرد اجتماعی زنان روستایی	ی و همکاران. (۱۳۹۵)	
تحلیل محتوا	علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی	کشور ایران	اقوام ایرانی: فارس، ترک، کرد، لر، بلوچ، عرب	همگرایی، قومیت، امنیت، امنیت ملی	هدفمند	۵۶ مقاله	اقوام ایرانی	سطح ملی	بررسی عوامل موثر بر همگرایی قومیت ها با تاکید بر ساختار امنیت کشور ایران	بارسلطان (۱۳۹۴).	۱۹
کمی	جامعه شناسی سیاسی	همدان بهار نهاوند	فارس لر ترک	همگرایی قومی-سن- درآمد- میزان دسترسی به رسانه- میزان مشارکت اجتماعی و سیاسی- میزان رضایت از زندگی- میزان سرمایه اجتماعی- وضعیت فرهنگی و ارتباطی- میزان پذیرش اصول شهروندی- میزان احساس محرومیت نسبی	خوشه ای	۳۸۴ نفر	شهروندان ۲۴-۲۰	همدان	بررسی جامعه شناختی میزان همگرایی قومیت های (فارس، ترک، لر) استان همدان	نقدی و احمدی (۱۳۹۴).	۲۰
کمی	جغرافیا و برنامه ریزی روستایی	زابل	بلوچ، سیستان، ی، بیرجند ی ها، یزدی ها، ترک ها، کرمانی، قائنی، نهبندانی	داشتن فامیل نزدیک (پدر، مادر، خواهر، برادی، همسر)، تعلق مکانی، تعامل مذهبی قومی، بیگانه نبودن، رضایتمندی، (. آسودگی خاطر، انسجام	اطلاع یابی از طریق ریش سفیدان , شوراها، دهیاران و معتمدان ن روستا	۳۸۰ خانوار	خانواده	سیستان	بررسی انسجام اجتماعی در حفظ امنیت مرزی با تأکید بر تنوع قومی مذهبی	میرلطفی و همکاران. (۱۳۹۴)	۲۱

				اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد و اطمینان اجتماعی							
۲۲	معنوی و زمانی. (۱۳۹۴)	جایگاه گردشگری مذهبی در ایجاد همگرایی در منطقه خلیج فارس	سواحل خلیج فارس	مقاله	منابع مرتبط	هدفمند	گردشگری، مذهب، همگرایی، خلیج فارس	عرب	منطقه خلیج فارس	سیاستگذار ی عمومی	تحلیل محتوا
۲۳	صابری . (۱۳۹۴)	همگرایی از منظر تاریخی و بررسی ریشه های این مکتب از دیدگاه متفکرین کلاسیک	زمینه تاریخی	متن	منابع مرتبط	هدفمند	همگرایی، متفکرین کلاسیک، ریشه های تئوری همگرایی	فاقد نگاه قومی	زمینه تاریخی	علوم سیاسی	تحلیل محتوا
۲۴	نوعی باغبان و همکاران. (۱۳۹۴)	تأثیر دینداری درونی و بیرونی بر انسجام ملی (مطالعه موردی: شهروندان شهر مشهد)	خراسان مرکزی	شهروندان شهر مشهد از تمامی مناطق	۴۲۰ نفر	تصادفی	دینداری درونی، بیرونی- انسجام ملی	بومیان، مشهد، فارس زبان، ترک، ارامنه	مشهد	علوم سیاسی	کمی
۲۵	سرور و همکاران. (۱۳۹۳)	تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و احساس همگرایی قومی در شهر ارومیه	آذربایجان غربی	افراد بالای ۱۸ سال از بین اقوام ترک و کرد	۳۷۵ نفر	تصادفی	همگرایی- تنوع قومی- سرمایه اجتماعی	ترک- کرد	مناطق ۴ گانه شهر ارومیه	جغرافیا و برنامه ریزی شهری	توصیفی - تحلیلی
۲۶	آب خضر و حسینی. (۱۳۹۳)	بررسی تاثیر مراسم و مناسبتهای ملی در تقویت همبستگی و وحدت ملی با تاکید بر تربیت اجتماعی جوانان	تهران	مستولان و کارشناسا ن حوزه فرهنگی	۵۰ نفر	هدفمند	مراسم ملی- تقویت همبستگی- وحدت ملی- مذهب- هویت ملی- سرزمین مشترک- زبان مشترک	تنوع قومی	دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین	تعلیم و تربیت	کمی
۲۷	فرهمنند و همکاران. (۱۳۹۳)	میزان انسجام اجتماعی دو قوم آذری و کرد	آذربایجان شرقی- کردستان	زنان و مردان ۶۴ تا ۲۰ سال شهرهای تبریز و سنندج	۷۶۸ نفر	خوشه ای چند مرحله ای	انسجام اجتماعی - عدالت اجتماعی، وسایل ارتباط جمعی، تحصیلات، شغل، درآمد و سن	کرد و آذری	تبریز و سنندج	جامعه شناسی	کمی
۲۸	عبدی و	همگرایی در	آذربایجان	صاحب‌نظرا	۳۰ نفر	هدفمند	مذهب-	ترک	آذربایجان	جغرافیای	کمی

				آرمان مشترک- زبان فارسی- آیین‌ها و آداب و رسوم- قهرمانان- تعاملات اجتماعی و فرهنگی- نمادها و نشانه‌های ملی- حفظ شان و حرمت قومی- استفاده ابزاری نخبگان- تاریخ‌سازی و نمادپردازی قومی- کاهش سطح احساس تعلق به هویت ملی- رشد شهرنشینی- موقعیت جغرافیایی و ژئوپلتیکی- نابرابری اقتصادی- ضعف مدیریتی			ن مربوط به آذربایجان	آذربایجان	مقصودی. (۱۳۹۲)	
کمی	علوم ارتباطات اجتماعی- پژوهش علوم اجتماعی	ارومیه- نقده- ماکو- تکاب- شاهیندژ- سلماس- و مهاباد	ترک و کرد	احساس امنیت پایدار- همگرایی قوی- سرمایه فرهنگی- محرومیت نسبی- ملی گرایی- دین گرایی- فضای مشترک سیاسی/ادار ی-تأثیر نخبگان قومی	خوشه ای چند مرحله ای	۵۰۰ نفر	کرد و آذری زبان	آذربایجان غربی	بررسی رابطه بین همگرایی اقوام (ترک و کرد) و احساس امنیت پایدار در آذربایجان غربی	۲۹ بهرامیان و بهرامیان. (۱۳۹۱)
تحلیل محتوا	جغرافیای سیاسی	زمینه تاریخی	ارمنی	ادیان، اقلیت‌ها،	هدفمند	اسناد تاریخی	منابع مرتبط	متن	تأثیر زمینه‌های تاریخی، فرهنگی	۲۰ کاظمی (تاری).

				ارمنی ها، مذاهب ایران باستان					و اجتماعی بر همگرایی پیروان ادیان مختلف در ایران	(۱۳۹۰)	
تحلیل محتوا	جغرافیای سیاسی	زمینه تاریخی	تنوع قومی قاره ای	عوامل همگرایی، موانع و فقدان مناسبات، ارتباطات اقتصادی	هدفمند	اسناد	کشورهای اسلامی	گستره ی جغرافیایی کشورهای اسلامی	وحدت جهان اسلام؛ عوامل موثر در ایجاد همگرایی	صفوی (۱۳۸۹).	۳۱
تحلیل محتوا	جامعه شناسی				هدفمند	۹۴ کشور	کشورها	متن	بررسی نقش دموکراسی در توسعه	بشیریان) (۱۳۸۸)	۳۲
کمی	علوم اجتماعی	مناطق جنوب و غرب شهر ارومیه	قوم کرد- قوم آذری	امنیت اجتماعی- همگرایی قومی- امنیت پایدار	تصادفی	۴۵۰ نفر	شهروندان کرد و آذری شهر ارومیه	آذربایجان غربی	بررسی میزان و رابطه ی امنیت اجتماعی و همگرایی قومیت‌های آذری و کرد در شهر ارومیه	خادمی (۱۳۸۸).	۳۳
تحلیل محتوا	علوم سیاسی	زمینه تاریخی	اقوام کشور	چارچوب سازی، پویش قومی، سیاسی شدن فرهنگ	هدفمند	منابع مرتبط	مقاله	کشور	کاربرد و نقد نظریه چهارچوب سازی در تحلیل پویش های قومی	کریمی (۱۳۸۸).	۳۴
تحلیل محتوا	اقتصاد	ایران	فاقد نگاه قومی	آزمون همگرایی، قابلیت های اجتماعی، همگرایی چندگانه، همگرایی مشروط	هدفمند	مرور و تحلیل نظریات	متن	تطبيق ایران و جهان	تئوری همگرایی و جایگاه ایران	خلیلی عراقی (۱۳۸۵).	۳۵
کمی	جامعه شناسی	ایلات ارکوازی- ملکشاهی- خزل- شوهان- بردره- میش خاص- ده بالایی- عالی بیگی	کرد	تعلق خاطر مشترک به نمادهای ملی- وفاداری مشترک به مردم و وطن و میراث مشترک- هویت منطقه ای- مناسک مذهبی- پرستیژ ایلی-	خوشه ای چند مرحله ای	۵۹۵ نفر	کلیه افراد ۱۸ سال به بالا	ایلام	مناسبات قومی و رابطه آن با تحول هویت جمعی (نمونه مطالعه: ایلام)	توسلی و قاسمی). (۱۳۸۱)	۳۶
تحلیل محتوا	حقوق و علوم سیاسی	کشورهای عضو اکو	فاقد نگاه قومی	همگرایی، اقتصادی، سیاسی	هدفمند	منابع مرتبط	متن	ایران، ترکیه، پلستان، افغانستان، تاجیکستان،	موانع همگرایی در اکو	کولائی). (۱۳۷۵)	۳۷

								آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قرقیزستان، قزاقستان		
--	--	--	--	--	--	--	--	---	--	--

است که با ارجاع به مقالات منتشره، سال پژوهش، متغیرهای معنی‌دار با وابسته ارزیابی می‌شود. در این روش که کاربرد بی‌اثری از مجموع مطالعات انجام‌گرفته در یک بازمانی زمانی ثابت انجام می‌دهد. معمولاً ضریب همبستگی، حجم نمونه و سطح معنی‌داری، به‌عنوان مهم‌ترین ابزار کار هستند. کسب اطلاعات در این تحقیق، نوعی پرسشنامه معکوس است که در سایت‌های معتبر علمی پژوهشی نمایه علمی شده و دارای اعتبار و سطح روایی محتوایی بالایی دارند. در گام اول بعد از طرح موضوع، شناسایی دامنه متغیرهای مستقل وابسته، متناسب با اهداف و سؤالات، اسناد علمی از سایت‌های داخلی، گردآوری شد و در نتیجه متغیر مستقل بر وابسته شناسایی و جمع‌بندی شدند. سطح روایی و اعتبار تحقیق برحسب ملاک روشی، نظری، تعاریف مفهومی-عملیاتی، نوع آزمون بسته به سطح متغیر مورداندازه‌گیری قرار گرفته و از دو ملاک ورود (معیارهای ورود) و ملاک خروج (معیارهای خروج) برای غربالگری مقالات استفاده شده است. برای دریافت و جمع‌آوری مقالات از سایت نورمگز، سیویلیکا، ایران داک و مگ ایران با کلیدواژه فوق، درباره زمانی ۱۳۷۹ الی ۱۴۰۳، با حجم نمونه 51 تحقیق را شناسایی و بعد از کنترل از حیث روشی، اعتبار، روایی و یافته‌های علمی، 37 سند علمی وارد نرم‌افزار شده و اندازه اثر نهایی هر پژوهش و اثر نهایی کل به‌وسیله فرمول فیشر و کوهن برآورد شده است. بعد از دسته‌بندی اولیه مطالعات، سنخ شناسی و توصیف آن، در نهایت متغیرهای پژوهش که بیش از ۲ بار در مطالعات تکرار شده‌اند، برای تعیین اندازه اثر و ضریب همبستگی آن وارد CMA2 شدند.

۴- یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق در دودسته توصیفی و تحلیلی ارزیابی شده‌اند.

در جمع‌بندی پژوهش‌های گذشته حول محور موضوع مورد مطالعه، می‌توان گفت، پژوهش‌های بسیاری از دو دهه اخیر تاکنون به بررسی همگرایی و واگرایی قومی / مذهبی پرداختند. این پژوهش‌ها هر یک از منظر خاصی به تشریح وضعیت واگرایی و همگرایی قومی / مذهبی توجه داشتند. در این پژوهش معیار برای دسته‌بندی پژوهش‌ها به صورت موضوعی است. پژوهش‌های مطالعه شده را می‌توان در ۹ موضوع دسته‌بندی کرد.

۱- پژوهش‌هایی که بر نقش دین اسلام و دینداری بر همگرایی قومی و انسجام ملی تاکید داشتند: [۱]، [۸]، [۳۳]، [۳۴].

۲- پژوهش‌هایی که بر رابطه مناسبات قومی و امنیت ملی تاکید داشتند: [۳۷]، [۱۵]، [۱۳]، [۱۷]، [۱۸]، [۶]، [۲۶].

۳- پژوهش‌هایی که بر عوامل اجتماعی-سیاسی- فرهنگی و تاریخی و تاثیر آنها بر همگرایی قومی و دینی تاکید داشتند: [۲]، [۳۶]، [۵]، [۷]، [۲۴].

۴- پژوهش‌هایی که به رابطه سرمایه اجتماعی و همگرایی قومیتی تاکید کردند: [۱۲]، [۲۲].

۵- پژوهش‌هایی که بر مباحث نظری همگرایی تاکید داشتند: [۳]، [۱۰]، [۱۱]، [۲۷]، [۲۸]، [۳۰].

۶- پژوهش‌هایی که بر وضعیت واگرایی و همگرایی قومی و مذهبی تاکید داشتند: [۵]، [۶]، [۱۴].

۷- پژوهش‌های [۱۶] و [۲۰] بر جایگاه گردشگری و ایجاد همگرایی جمعی تاکید داشتند.

۸- پژوهش‌های [۳۱]، [۲۵] و [۲۹] بر هویت جمعی، وحدت ملی و همگرایی تاکید داشتند.

۹- [۵] بر وضعیت طرد اجتماعی زنان، [۹] نقش دموکراسی در توسعه و [۱۱]، موانع همگرایی در اکو تاکید داشتند.

۳- روش تحقیق

در این تحقیق از فراتحلیل کمی بهره گرفته شده است. فراتحلیل برآورد اندازه اثر مطالعات در یک واحد اصلی

۵۱,۳	۱۹	هدفمند
۱۸,۹	۷	خوشه ای چند مرحله ای
۲,۷	۱	تمام شمار
۲,۷	۱	میدانی (معمدین و ریش سفیدان جامعه)
۱۰۰	۳۷	جمع کل

الف) توصیفی

بازه زمانی پژوهش

در سال ۱۳۹۴، بیشترین تحقیقات همگرایی اجتماعی (۱۶,۳ درصد)، صورت گرفته است.

جدول ۲. بازه زمانی پژوهش

سال	فراوانی	درصد
۱۴۰۰	۴	۱۰,۸
۱۳۹۹	۱	۲,۷
۱۳۹۸	۳	۸,۱۰
۱۳۹۷	۱	۲,۷
۱۳۹۶	۴	۱۰,۸
۱۳۹۵	۵	۱۳,۵
۱۳۹۴	۶	۱۶,۳
۱۳۹۳	۳	۸,۱۰
۱۳۹۲	۱	۲,۷
۱۳۹۱	۱	۲,۷
۱۳۹۰	۱	۲,۷
۱۳۸۹	۱	۲,۷
۱۳۸۸	۳	۸,۱۰
۱۳۸۵	۱	۲,۷
۱۳۸۱	۱	۲,۷
۱۳۷۵	۱	۲,۷
جمع کل	۳۷	۱۰۰

رشته نویسندگان

۳۲,۵ درصد از پژوهش‌های انجام شده، در حوزه ی علوم اجتماعی بوده است.

جدول ۵. زمینه مطالعات

زمینه مطالعات	فراوانی	درصد
علوم انسانی	۲	۴,۸
علوم سیاسی و حقوق	۱۰	۲۳,۹
علوم انتظامی و امنیتی	۲	۴,۸
اقتصاد و مدیریت	۳	۷,۱
علوم جغرافیایی	۱۰	۲۳,۹
علوم تربیتی و روان شناسی	۲	۴,۸
علوم اجتماعی	۱۴	۳۲,۵
جمع کل	۴۳	۱۰۰

* به دلیل انجام برخی مقالات در بیش از یک حوزه مطالعاتی، جمع کل رشته‌های نویسندگان (۴۳ مورد) به دست آمده است.

رشته نویسندگان شامل (تاریخ، جامعه شناسی، علوم انتظامی، امنیت، روان شناسی، علوم سیاسی، مدیریت، جغرافیای سیاسی، مدیریت بحران، مطالعات اجتماعی، جامعه شناسی سیاسی، سیاست‌گذاری عمومی، علوم اجتماعی، تعلیم و تربیت، حقوق، اقتصاد، علوم ارتباطات اجتماعی، پژوهش علوم اجتماعی) بوده است.

۴- هویت قومی

۲۱ درصد پژوهش‌ها، در میان قوم ترک-آذری بوده است.

جدول ۶. هویت قومی

قومیت	فراوانی	درصد
فاقد نگاه بومی	۴	۶,۹
تنوع قومیتی-اقوام کشور	۵	۸,۷
کرد	۱۰	۱۷,۲
بلوچ	۸	۱۳,۸
ترک-آذری	۱۲	۲۱
فارس	۴	۶,۹
ارامنه	۳	۵,۲

روش تحقیق

۴۸,۷ درصد از پژوهش‌ها، با روش تحقیق کمی انجام گرفته است.

جدول ۳. روش تحقیق

نوع روش تحقیق	فراوانی	درصد
آمیخته	۱	۲,۷
کیفی	۴	۱۰,۸
کمی	۱۸	۴۸,۷
توصیفی-تحلیلی	۱	۲,۷
تحلیل محتوا	۱۳	۳۵,۱
جمع کل	۳۷	۱۰۰

نمونه گیری

۵۱,۳٪ پژوهش‌ها، با روش نمونه گیری هدفمند صورت گرفته است.

جدول ۴. شیوه نمونه گیری

شیوه نمونه گیری	فراوانی	درصد
تصادفی	۹	۲۴,۳

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق در جدول شماره ۶، در قالب شاخص همگرایی اجتماعی و ۹ بعد ارائه شده است. بر همین اساس متغیرهای دارای تأثیر معنی‌دار شامل دینداری و انسجام ملی (Effect size = ۰,۲۴۱)، - مناسبات قومی و امنیت ملی (Effect size = ۰,۳۰۴)، - عوامل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و تاریخی (Effect size = ۰,۳۲۱)، - واگرایی قومی و مذهبی (Effect size = ۰,۳۷۳)، - وضعیت گردشگری (Effect size = ۰,۳۲۳)، - هویت جمعی، وحدت ملی (Effect size = ۰,۳۲۸) و متغیرهای فاقد تأثیر معنی‌دار شامل وضعیت طرد اجتماعی زنان و موانع همگرایی (Effect size = ۰,۱۹۲)، - مباحث نظری همگرایی (Effect size = ۰,۱۸۶) بوده است که محورها و مفاهیم اساسی هریک نیز بانضمام منابع مرتبط، ذکر شده است.

عرب	۳	۵,۲
خراسان جنوبی (نهبندان، قائنی، کرمانی، بیرجندی)	۳	۵,۲
لر	۳	۵,۲
ترکمن	۱	۱,۸
آشوری	۱	۱,۸
لک	۱	۱,۸
جمع کل	۵۸	۱۰۰

* به دلیل تنوع قومی در اکثر مطالعات، جمع کل هویت‌های قومی (۵۸ مورد) به دست آمده است.

۵- تحلیل یافته‌ها و نتیجه‌گیری

یافته‌های توصیفی پژوهش در بازه زمانی (۱۴۰۲-۱۳۷۵) مشخص کرد: بیشترین فراوانی تحقیقات همگرایی اجتماعی در ایران در سال ۱۳۹۴ با (۱۶,۷٪)، زمینه مطالعاتی: علوم اجتماعی (۳۱٪)، هویت قومی ترک (۲۱٪)، روش تحقیق کمی (۵۰٪) و شیوه نمونه‌گیری هدفمند (۵۰٪)، صورت گرفته است.

جدول ۷. ابعاد و محورهای همگرایی اجتماعی ایران

شاخص کلان	ابعاد کلان	مفاهیم اساسی	منابع	Effect size	sig
همگرایی اجتماعی	دینداری و انسجام ملی	همگرایی، واگرایی، راهبرد، جریان‌های فکری، دین اسلام، امنیت اجتماعی، دینداری درونی، بیرونی	[۱]، [۸]، [۳۳]	۰,۲۴۱	۳۰,۰۰۰
	مناسبات قومی و امنیت ملی	مشارکت سیاسی- اقتصادی، امنیت، همگرایی قومی و مذهبی/ فرهنگی/ سیاسی/ارزشی، قومیت، امنیت، امنیت پایدار، امنیت ملی، تعلق مکانی، تعامل مذهبی قومی، بیگانه نبودن، رضایتمندی، آسودگی خاطر، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد/اطمینان و امنیت اجتماعی، احساس امنیت پایدار، همگرایی قوی، سرمایه فرهنگی، محرومیت نسبی، ملی‌گرایی، فضای مشترک سیاسی/اداری، تأثیر نخبگان قومی دین‌گرایان.	[۳۷]، [۱۵]، [۱۳]، [۱۷]، [۱۸]، [۳]، [۲۶]	۰,۳۰۴	۵۰,۰۰۰

۰,۰۰۱	۰,۳۲۱	[۲]، [۳۶]، [۳]، [۲]، [۲۴]	پایگاه اجتماعی-اقتصادی، امنیت اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، تنوع قومی، نظارت اجتماعی، همگرایی قومی، امنیت، احساس امنیت پایدار، همگرایی قوی، سرمایه فرهنگی، محرومیت نسبی، ملی‌گرایی، دین‌گرایی، فضای مشترک سیاسی/اداری، تاثیر نخبگان قومی، عوامل همگرایی، موانع و فقدان مناسبات، ارتباطات اقتصادی، ادیان، اقلیت‌ها، ارمنی‌ها، مذاهب ایران باستان.	عوامل اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و تاریخی
۰,۰۰۰	۰,۳۱۶	[۱۲]، [۲۲]	تنوع قومی، همگرایی قومیتی، مشارکت اجتماعی، حمایت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، تعاملات اجتماعی	سرمایه اجتماعی
۰,۰۰۰	۰,۳۷۳	[۵]، [۶]، [۱۴]	هویت قومی، هویت ملی، واگرایی اقوام کرد و بلوچ، همگرایی/ واگرایی، رضایت از زندگی، رضایت از دیگری، قوم‌مداری، علائق قومی، احساس محرومیت، هویت مذهبی، هویت ملی، هویت جهانی، مصرف فرهنگی.	واگرایی قومی و مذهبی
۰,۰۰۰	۰,۳۲۳	[۱۶]، [۲۰]	همگرایی اقتصادی، امنیت پایدار، صنعت گردشگری، گردشگری، خلیج فارس.	وضعیت گردشگری
۰,۰۰۰	۰,۳۲۸	[۳۱]، [۲۵]، [۲۹]	مراسم و هویت ملی، تقویت همبستگی، وحدت ملی، مذهب، سرزمین و زبان مشترک، تعلق خاطر مشترک به نمادهای ملی، وفاداری مشترک به مردم و وطن و میراث مشترک، هویت منطقه‌ای، مناسک مذهبی، پرستیژ ایلی.	هویت جمعی، وحدت ملی
۰,۰۵۶	۰,۱۹۲	[۹]، [۴]	طرد اجتماعی، طرد اجباری، طرد خودخواسته، زنان روستایی، همگرایی، اشتغال و وضعیت اقتصادی	وضعیت طرد اجتماعی زنان و موانع همگرایی
۰,۰۹۳	۰,۱۸۶	[۳]، [۱۰]، [۱۱]، [۲۷]، [۲۸]	چارچوب سازی، پویای قومی، سیاسی شدن فرهنگ، مفاهیم، معامله و مقابله، آزمون همگرایی، قابلیت‌های اجتماعی، همگرایی چندگانه، همگرایی مشروط، مشارکت سیاسی/ اجتماعی/ فرهنگی و اقتصادی، وحدت اجتماعی، آموزش همگرایی، فاصله‌گذاری اجتماعی.	مباحث نظری همگرایی

منابع

۱. سلیمانی، زهرا، منتظرالقائم، اصغر، و پیرمردیان، مصطفی. تبیین تاریخی مولفه‌های همگرایی از منظر امام جواد(علیه السلام). پژوهش‌های تاریخی (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی اصفهان)، پیاپی ۴۹، (۱۴۰۰).
۲. صفایی، عزت‌الله و بهیان، شاهپور و جهانبخش، اسماعیل. بررسی جامعه‌شناختی نقش عوامل سیاسی و اجتماعی (طرحواره‌های قومیتی) موثر بر ایجاد همگرایی قومی در میان گروه‌های قومی ساکن شهر اهواز (۱۴۰۰).
۳. خنجرخانی، مسعود. چالش وحدت اجتماعی: تحلیلی بر امکانسنجی آموزش همگرایی در ایام فاصله‌گذاری، نشریه مطالعات اجتماعی ایران، بهار. دوره پانزدهم - شماره 1 ب، صفحات: از 112 تا 124، (۱۴۰۰).
۴. چگینی، محمد، دانیالی، ته‌مین، & اسماعیل پورروشن، علی اصغر. نقش دین اسلام در همگرایی قوم بلوچ و تأثیر بر امنیت اجتماعی استان سیستان و بلوچستان. جغرافیایی سرزمین شماره ۷۲، (۱۴۰۰).
۵. جوکار، کیوان، بخشایشی اردستانی، احمد، باقری، فردین، & الله کرم، عبدالحسین. بررسی وضعیت واگرایی و همگرایی اقلیتهای قومی و مذهبی در کشور (مناطق کرد نشین و بلوچ نشین). توسعه پایدار محیط جغرافیایی، ۳(۵)، (۱۴۰۰).
۶. رضائیان، علی، وثوقی، منصور، ساروخانی، باقر. مطالعه جامعه‌شناختی حوزه‌های هم‌گرایی و واگرایی هویت ملی و هویت قومی (مطالعه موردی: قوم لک). تغییرات اجتماعی - فرهنگی، ۱۶(۲)، ۱۸-۳۶. (۱۳۹۸).
۷. برزگر، نصرت و لطفی، حیدر و حسن آبادی، داود و رضویان، محمد تقی، نقش سیاست‌های قومی و مذهبی در مشارکت اقوام در امنیت، توسعه همه‌جانبه و همگرایی با تأکید بر ترکمن‌های شمال و شمال شرق ایران. (۱۳۹۸).
۸. رحمانی ساعد، هادی؛ پورتقی، محمد؛ تنهایی، علیرضا. دین اسلام به عنوان مولفه همگرایی قوم بلوچ با حاکمیت و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی استان سیستان و بلوچستان، نشریه دانش امنیتی، پاییز و زمستان، سال پنجم - شماره ۹ (ISC). ص ۶۲-۳۳. (۱۳۹۷).
۹. اشتری‌مهرجردی، ابازر. تبیین عوامل اجتماعی اخلاق کار (مورد مطالعه: اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر تهران)، نشریه صنعت و دانشگاه. شماره ۵۵-۵۶، (۱۴۰۱).
۱۰. متقی، افشین، حیدری، جهانگیر، و نیکجو، ایرج. (۱۳۹۶). مدل سازی همگرایی قومی بر اساس نیازسنجی مدیران سیاسی و مطالبات‌شناسی اقوام (مطالعه موردی: استان کردستان). پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی) ۴۹، (۱۳۹۶).
۱۱. گوهری مقدم، ابوزر، بشیری لحاقی، میثم. کاربست نظریات همگرایی در طراحی مدل همگرایی منطقه‌ای در حوزه همسایگی جمهوری اسلامی ایران. دانش سیاسی، (۱۳۹۶).
۱۲. باصری، احمد، عباسیان، شیرزاد، کریمی، بهروز. (۱۳۹۶). رابطه بین سرمایه اجتماعی و همگرایی قومیتی در استان آذربایجان غربی. فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری. ۹(۳۴). ۱۱۵-۱۴۱. (۱۳۹۶).
۱۳. طلوعی، هادی. رابطه مناسبات قومی و امنیت در استان سیستان و بلوچستان. نشریه سیاست(دانشگاه تربیت مدرس)، تابستان - شماره ۱۰ (۱۳۹۵).
۱۴. امینی زاده، سینا، بوستانی، داریوش. (۱۳۹۵). همگرایی و واگرایی هویت‌های ملی، مذهبی و جهانی (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان). توسعه اجتماعی، ۱۰(۳)، ۱۱۱-۱۳۸. (۱۳۹۵).
۱۵. امین صارمی، نوزر و محمدی اطهر، علیرضا و طالبی، رضا. همگرایی قومی-مذهبی مرزنشینان و نقش آن در امنیت پایدار مرز ایران و پاکستان، (۱۳۹۵).
۱۶. لطفی، حیدر؛ شادی، محمدعلی؛ مدینه‌های بناب، سیدامیر. ۱۳۹۵. همگرایی جمعی و خلق و خوی اجتماعی ساکنان حاشیهی خلیج فارس با تأکید بر گردشگری. نشریه مطالعات خلیج فارس، پاییز ۱۳۹۵، شماره ۷، ص ۲۲-۴۱. (۱۳۹۵).
۱۷. سیده رویا، بارسلطان، ۱۳۹۴. بررسی عوامل موثر بر همگرایی قومیتها با تأکید بر ساختار امنیت کشور ایران، (۱۳۹۴).
۱۸. میرلطفی، محمودرضا، علوی زاده، سیدامیرمحمد، هدایتی امین، خورشید. بررسی انسجام اجتماعی در حفظ امنیت مرزی با تأکید بر تنوع قومی - مذهبی مطالعه موردی: شهرستان زابل. فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه ای. ۱۹(۵). ۷۵-۷۰. (۱۳۹۴).

۱۹. نقدی، اسداله، احمدی، امید علی، سلطانی عزت، محمود. بررسی جامعه‌شناختی میزان همگرایی قومیت‌های (فارس، ترک، لر) استان همدان. تحلیل اجتماعی نظم و نابرابری اجتماعی. ۱۷(۱). ۱۳۱-۱۵۴. (۱۳۹۴).
۲۰. معنوی، احمد و زمانی، لیلا. جایگاه گردشگری مذهبی در ایجاد همگرایی در منطقه خلیج فارس. مطالعات فرهنگی و سیاسی خلیج فارس، ۲(۶)، ۱۲۷-۱۴۸، (۱۳۹۴).
۲۱. صابری، فاطمه. همگرایی از منظر تاریخی و بررسی ریشه‌های این مکتب از دیدگاه متفکرین کلاسیک. نشریه پژوهش ملل. اسفند ۱۳۹۴، دوره اول - شماره ۳. ص ۲۲-۱۷. (۱۳۹۴).
۲۲. سرور، رحیم، موسوی، میرنجف، باقری کشکولی، علی. تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و احساس همگرایی قومی در شهر ارومیه (مطالعه موردی: قوم کرد و ترک). فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی. ۱۷(۱). ۵۵-۶۸. (۱۳۹۳).
۲۳. عبدی، عطاءالله، مقصودی، مجتبی. همگرایی در آذربایجان. فصلنامه مطالعات ملی، ۱۴(۵۳)، ۵۱-۷۲. (۱۳۹۲).
۲۴. کاظمی تازی، تقی. عنوان فارسی: تاثیر زمینه‌های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی بر همگرایی پیروان ادیان مختلف در ایران (مطالعه موردی ارمنی‌ها) (عنوان عربی: أثر الأراضیات التاریخیه و الثقافیه و الاجتماعیه علی التعامل بین أتباع الأديان المختلفه فی ایران (الأرمن كنموذج)). آفاق امنیت، ۴(۱۲)، (۱۳۹۰).
۲۵. واعظی، محمود. هویت جمعی و همگرایی اروپایی. نشریه پژوهش‌نامه سیاست خارجی، آبان ۱۳۸۹ - شماره ۲۷، ص ۴۸-۲۱. (۱۳۸۹).
۲۶. خادمی، دکتر علی. بررسی میزانو رابطه‌ی امنیت اجتماعی و همگرایی قومیت‌های آذری و کرد در شهر ارومیه. تغییرات اجتماعی - فرهنگی، ۵(۲)، (۱۳۸۸).
۲۷. کریمی، علی. درآمدی نظری بر کاربرد و نقد نظریه چهارچوب‌سازی در تحلیل پویای قومی. مطالعات ملی - دوره: ۱۰ - شماره ۴: ۳۳-۵۲، (۱۳۸۸).
۲۸. خلیلی عراقی، سید منصور؛ مسعودی، ناهید. تئوری همگرایی و جایگاه ایران. نشریه جستارهای اقتصادی
- ایران، پیاپی ۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵). ص ۸۱-۱۱۰. (۱۳۸۵).
۲۹. توسلی، غلامعباس، قاسمی، یار محمد. هویت‌های جمعی و جهانی شدن. نامه علوم اجتماعی، ۲۴، (۱۳۸۳).
۳۰. پیتربورگ؛ نوذری، حسین علی. ۱۳۷۶. ضرورت همگرایی جامعه‌شناسی و تاریخ؛ نگاهی به رابطه نظریه اجتماعی و تاریخ. نشریه تاریخ معاصر ایران، تابستان ۱۳۷۶ - شماره ۲. ص ۱۲۲-۹۳. (۱۳۷۶).
۳۱. آب خضر، اصغر و متفکر، حسین. بررسی تاثیر مراسم و مناسبت‌های ملی در تقویت همبستگی و وحدت ملی با تاکید بر تربیت اجتماعی جوانان، (۱۳۷۳).
۳۲. فرهنگ، مهناز، سعیدی مدنی، سید محسن، سهندی خلیفه کندی، مهناز. مطالعه تطبیقی انسجام اجتماعی بین دو قومیت آذری و کرد (مورد مطالعه: شهرهای سنندج و تبریز). بررسی مسائل اجتماعی ایران، (۱۳۹۴).
۳۳. نوعی باغبان، سیدمرتضی، آقاحسینی، علیرضا، و امام جمعه زاده، سیدجواد. بررسی تاثیر دینداری درونی و بیرونی بر انسجام ملی (مطالعه موردی: شهروندان شهر مشهد). راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۴(۱۴)، ۱۶۳-۱۸۳، (۱۳۹۴).
۳۴. مرادی حقیقی، فائزه، و موثقی گیلانی، سیداحمد. کارکرد اجتماعی و فرهنگی مذهب در توسعه اقتصادی مالزی. مطالعات روابط بین‌الملل (پژوهشنامه روابط بین‌الملل)، (۱۳۹۴).
۳۵. جهانی، داریوش؛ عزتی، عزت‌الله؛ نامی، محمدحسن. ۱۳۹۶. میزان تاثیر مولفه‌های فرهنگی اجتماعی و اقتصادی بر همگرایی مردم استان‌های کردنشین ایران. نشریه مطالعات ملی بهار ص ۶۸-۵۳، (۱۳۹۶).
۳۶. قاصد، مهدی، زنجانی، حبیب‌الله، کلدی، علیرضا. بررسی عوامل سیاسی- اجتماعی مؤثر در همگرایی‌های قومی (مطالعه‌ی موردی: قومیت‌های شهرستان ارومیه). مطالعات جامعه‌شناختی شهری. ۹(۳۰)-۱۲۵-۱۵۰. (۱۳۹۸).
۳۷. برزگر، نصرت، لطفی، حیدر، حسن‌آبادی، داود، رضویان، محمد تقی. نقش سیاست‌های قومی و مذهبی در مشارکت اقوام در امنیت، توسعه همه‌جانبه و همگرایی با تاکید بر ترکمن‌های شمال و شمال شرق ایران. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). ۹(۳۴). ۴۳۳-۴۵۵. (۱۳۹۸).

